

УДК 141+323.3+316.323

С. К. Костючков

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки і соціології
Херсонського державного університету

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СКЛАДНО СТРУКТУРОВАНА ПЛЮРАЛІСТИЧНА СИСТЕМА: ФІЛОСОФСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

Удосконалення людини, підвищення рівня її суспільної кваліфікації є можливими за умови наявності адекватного визначення людських інтересів і прагнень суспільства, для якого суверенна особистість, вільний громадянин є ключовим елементом структури й необхідною умовою існування. Таким соціальним утворенням є громадянське суспільство, котре в цьому контексті пропонується розглядати не тільки в соціально-політичному та культурно-історичному, а й у філософському аспектах.

Громадянське суспільство як складно структуровану систему ґрунтовно досліджено в роботах зарубіжних учених: Р. Дарендорфа, Т. Парсонса, Дж. Тернера, А. Тоффлера, Е. Шітла й інших – а також вітчизняних авторів: М. Захарченка, А. Колодія, М. Лукашевича, О. Погорілого, М. Туленкова та інших. Теоретичну базу для дослідження різних, у тому числі й філософського, аспектів громадянського суспільства становлять роботи зарубіжних (серед них російських) учених: А. Абрамовича, Дж. Александера, Е. Арато, С. Верби, Г. Віарда, У. Кімліки, Д. Кіна, Р. Патнема, К. Пігрова, М. Уолцера, В. Устьянцева, Ю. Хабермаса, С. Чукіна й інших. Цей аспект відображено в науковому доробку вітчизняних дослідників: О. Александрової, В. Борденюка, Б. Біленчука, С. Дрожжиної, І. Кального, В. Кизими, В. Кравченка, Ф. Папаєні, Н. Пухгинського, А. Філатова та інших.

Задля досягнення мети дослідження автор передбачив вирішення таких завдань: розглянути дефініції громадянського суспільства, запропонувати власне визначення; узагальнити основні підходи до детермінації поняття «громадянське суспільство»; охарактеризувати громадянське суспільство як багатоаспектну й поліфункціональну соціокультурну систему, визначити необхідні умови його існування та розвитку; дослідити із філософських позицій сутність громадянського суспільства, звернувшись до поняття «відкрите суспільство»; охарактеризувати соціально-політичні й економічні умови, характерні для сучасної України в контексті становлення громадянського суспільства.

XXI ст. входить в історію цивілізації як період гострих політичних, екологічних, соціальних, економічних і культурних викликів та пошуку й реалізації адекватних реакцій на ці виклики. Надзвичайно складна ситуація спостерігається в державах пострадянського простору, де з різним ступенем успіху розробляються й упроваджуються масштабні, специфічні трансформаційні процеси. Саме цим пояснюється зростання наукового й не тільки інтересу до ідеї громадянського суспільства та напрямів її реалізації в мінливих умовах нового тисячоліття.

Беручи до уваги наявні в науковому дискурсі численні дефініції громадянського суспільства, ми визначаємо його як оснований на принципах автономності, плюралізму й субсидіарності комплекс індивідуальних і групових інтеракцій громадян, здійснюваних для оформлення й реалізації різноманітних свобод, прав та інтересів у складі інститутів і самоорганізованих груп, функціонування яких забезпечує єдність цінностей і пріоритетів особистості, суспільства й держави.

Тобто, громадянське суспільство – це система взаємодії в межах права вільних і рівноправних громадян держави, їх об'єднань, які добровільно сформувалися та

перебувають у відносинах конкуренції й солідарності в умовах мінімізації етатизму, але за активної участі держави у створенні умов для їхнього вільного розвитку. Однак не кожне суспільство можна назвати громадянським суспільством, тобто суспільством із досить розвиненими економічними, культурними, правовими й політичними відносинами між його членами, незалежним від держави, але такими, що взаємодіють із нею [13].

Торкаючись питання дефініції громадянського суспільства, необхідно відзначити, що в науковому дискурсі немає однозначності в його визначенні. Проте, на нашу думку, громадянське суспільство треба розглядати як особливу сферу соціуму, яка протистоїть державі й водночас нерозривно пов'язана з нею безліччю форм взаємодій, займаючи мовби проміжне становище між особистістю й державою та виконуючи функцію інтеграції громадських і приватних інтересів [4].

Варто зазначити, що складніше й багатогранніше досліджуване явище суспільного життя, то вищий ступінь плюралізму поглядів і позицій щодо цього явища; такий методологічний підхід пояснює значну кількість інтерпретацій поняття «громадянське суспільство».

Сучасна вітчизняна наука визначає громадянське суспільство як «суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на основі демократії і права. Побудова громадянського суспільства є метою суспільного розвитку, засобом всебічного забезпечення інтересів прав і свобод людини і громадянина» [12, с. 198.].

Громадянське суспільство також трактується як «суспільство з розвиненими економічними, культурними, правовими і політичними відносинами, що складаються між його учасниками, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею» [11, с. 14].

Узагальнюючи основні підходи до детермінації поняття «громадянське суспільство», припустимо зробити висновок про те, що громадянське суспільство – це символічне поле, розгалужена мережа соціальних інститутів, практик і цінностей, яка охоплює комплекс основних соціальних характеристик і параметрів суспільного життя, є автономною від держави й має властивість самоорганізації.

Загалом громадянське суспільство необхідно розглядати як багатоаспектну і поліфункціональну соціокультурну систему, необхідними умовами існування й розвитку якої варто визнати такі:

1. Наявність соціальних інститутів, серед яких – незалежні ЗМІ, громадська думка, принцип верховенства права, організації контролю за діяльністю державної влади та органів місцевого самоврядування, правозахисні організації тощо.

2. Актуалізація соціальних практик – вияв на основі плюралізму різних форм громадської діяльності: асоціацій, клубів, профспілок; громадські рухи, ініціативні групи; суспільна активність громадян, масштабна залученість їх у добровільні об'єднання; інформованість про події місцевого, національного й світового рівнів; правова культура та вміння взаємодіяти з правозахисними організаціями; підтримка суспільно значущих ініціатив.

3. Визнання й розвиток суспільних цінностей і достоїнств – плюралізму, толерантності, довіри до співгромадян і соціальних інститутів, здатності до компромісу, самоповаги, ввічливості, громадянської солідарності та взаємодопомоги [8].

У цьому контексті вбачається необхідним розглянути історію розвитку й сутність недержавних організацій як структур, імпліцитно іманентних громадянському суспільству. У демократичних країнах функціонування подібних організацій розглядається в межах комунітарної, ліберальної та лібертаріанської моделей. Сутність першої полягає в тому, що суспільні відносини трактуються як комплекс фіксованих зв'язків у різних ієрархіях – кланах, класах, партіях. Ця модель ґрунтується на контрадикції «свого» й «чужого», її можна визначити як модель, доволі архаїчну, вона поступово формувалась ще за античності й у Середньовіччі та стала певним базисом для розвитку громадянського суспільства. Утім комунітарна модель може бути реалізованою й у тоталітарному суспільстві, пропонуючи обмежену, контрольовану державою автономію громадським об'єднанням, формуючи тим самим так звану «кишенкову демократію».

У ліберальній моделі визначальна роль належить Номо економікус – людині економічній, освіченому споживачеві або виробникові, наділеному певним спектром прав, що забезпечуються державою, у якій протиставляються публічний і приватний сектори, подібна модель характерна для сучасної Західної Європи.

Лібертаріанській моделі властиве превалювання ідеї неформального об'єднання громадян. Власне ця модель виокремлює в соціальних відносинах так званий «третій сектор», який є проміжною формою організації між владою та ринком і формується на засадах добровільності. Поступово ліберальна модель громадянського суспільства в Західній Європі асимілювалась із північноамериканською лібертаріанською моделлю, саме структурам третього сектора при цьому відводилася досить важлива роль. Побутує думка, що завдяки третьому секторові зростає соціальна активність громадян, для котрих конгеніальними є загальні гуманістичні ідеї свободи, справедливості й солідарності, більш широкі, порівняно із поняттями свободи членів ідеологічних кланів або ринкового простору [9].

З огляду на вищезазначене вбачається важливим в Україні, зокрема, завдання реалізації резервів активізації громадянського суспільства, пов'язане із соціальною активністю державних інститутів. У відносинах із державою громадянське суспільство може бути й сукупністю специфічних, певним чином структурованих та ієрархізованих організацій, які мають виконувати функції стосовно реалізації інтересів суспільства й надавати громадянам конкретні соціальні послуги. У цьому випадку громадянське суспільство взаємодіє з державою як сукупність клієнтів, котрі отримують послуги від державних органів; громадяни є носіями соціальних, економічних, культурних, духовних та інших потреб, ступінь задоволення яких є індикатором реального ставлення держави до своїх громадян. Тільки держава може надати громадянам і їхнім об'єднанням реальну можливість впливати на зміст державно-управлінських рішень, прагнути реалізації в цих рішеннях власних соціальних, політичних і економічних інтересів.

Завдяки системі демократичної та правової організації влади, зауважує О. Тьоффе, суспільство набуває політико-правової спроможності для зовнішнього впливу на державну політику й внутрішню самоорганізацію шляхом дієвого, раціонального урахування та регулювання інтересів, прагнень і запитів різних соціальних груп [10].

Становлення сучасної історичної форми громадянського суспільства відбувається в епоху промислової модернізації й переходу до капіталізму. Ця історична форма

громадянського суспільства у своєму розвитку проходить три етапи:

1. Перший етап був періодом існування «класів у собі», які ще не усвідомили своїх інтересів і тому не готові до солідарних дій. Таке суспільство ще не мало скільки-небудь істотних важелів впливу на державу й залишалося переважно деполітизованим утворенням. Для ранніх історичних форм громадянського суспільства – античної та середньовічної – були характерні синкретизм політичної і громадської сфер, домінування суспільного (державного) начала над індивідуальним, початкова заданість соціального статусу індивіда. У зв'язку із цим К. Маркс зазначає: «Старе громадянське суспільство безпосередньо мало політичний характер, тобто елементи громадянського життя – наприклад, власність, сім'я, спосіб праці – були зведені на висоту елементів державного життя у формі сеньоріальної влади, станів і корпорацій» [5, с. 403].

2. Другий етап еволюції громадянського суспільства визначається в період становлення системи демократичного капіталізму (XIX ст. – 70–80-ті рр. XX ст.). Це був час пробудження класової самосвідомості населення, а також його активної боротьби за свої політичні та громадянські права. У цей період відбувається істотне ускладнення структури громадянського суспільства й розгортання його ключового компонента – вільної та відповідальної особистості. У межах цього етапу все більш значущу роль починають відігравати політичні партії, громадські рухи й інститути: їхня боротьба за політичні та громадянські права широких верств населення поступово призвела до демократизації держави, розширення соціального простору вільної самореалізації індивідів.

3. Третій етап розпочався в 90-х рр. минулого століття, він триває, на нашу думку [4], і в новому тисячолітті й характеризується тим, що в найбільш розвинених країнах світу сутність громадянського суспільства все більшою мірою починає визначати його соціокультурне втілення, представлене найрізноманітнішими за профілем і характером дій соціальними й культурними асоціаціями. Громадянське суспільство стає свого роду «випробувальним полігоном» для найрізноманітніших цінностей, норм, стилів і способів життя, суспільних проектів і практик, відбувається посилення взаємозалежності держави та громадянського суспільства. Саме на цьому етапі громадянське суспільство знаходить найбільш зрілі форми, а його інституційна структура стає імпліцитно самодостатньою, включаючи в себе інститути, що представляють усі сфери соціуму й адекватно відображають систему потреб сукупної людини.

Із філософських позицій дослідження громадянського суспільства доречно починати з поняття відкритого суспільства, яке постає одним із базових понять у соціальній філософії К. Поппера й щодо низки позицій перетинається із поняттям «громадянське суспільство». Сам К. Поппер наголошує, що термін «відкрите суспільство» був ним запозичений у А. Бергсона. «Відкрите суспільство» за К. Поппером – це своєрідний міждисциплінарний симбіоз культурологічного поняття «відкрите суспільство» А. Бергсона та природничонаукового «протосинергетичного» поняття «відкрите суспільство» Л. Верталанфі [7].

В основу цього симбіозу покладено діалогічно-комунікативний «круговий» процес міждисциплінарного трактування ідеї розвитку в сучасній цивілізації та культурі, оскільки ключова ціннісна відзнака відкритого суспільства полягає в здатності до розвитку, саморозвитку й творчої еволюції. Утім подібне еволюційне розмежування само по собі має надмірно загальний характер і потребує конкретизації специфіки саме того проблемного контексту, у межах якого формулюються й розглядаються питання суспільного розвитку. Це, на думку В. Аршинова та Н. Савічевої [1], вимагає певного акцентування, оскільки для численних дискусій щодо відкритого суспільства, як

і для поняття «громадянське суспільство», характерним є ігнорування (ко)еволюційної сутності вказаних понять. У цьому контексті доречним є посилання на А. Бергсона, філософські ідеї котрого є надзвичайно важливими для синергетики, зокрема його розуміння відкритого суспільства.

Генеральним напрямом філософії А. Бергсона є тема прогресу людського суспільства, його критеріїв і спрямованості, космологічних передумов, а також його сенсу для вільної людини як співтворця космічної еволюції. Поняття відкритого й закритого суспільств А. Бергсон використовує у творі «Два джерела моралі та релігії»; у ньому філософ виокремлює два типи суспільств і два типи соціальної організації, співвідносячи їх із двома типами моралі: статичної та динамічної. Статична мораль, наголошує А. Бергсон, – це система звичок, стійких стереотипів соціальної інстинктоподібної поведінки, доведених до механічного автоматизму навичок спілкування, жорстко детермінованих, незмінних у часі ритуалів і норм, історично безособистісних, але авторитарно підтримуваних в ім'я встановлення й збереження суспільної дисципліни та ієрархічно субординованого керованого порядку. Отже, відкрите суспільство А. Бергсона – це не деперсоніфіковане суспільство апріорної гармонії, у яке постфактум інтегрується ідеальна людина; це творчий еволюційний процес, конгруентність якого світовому цілому реалізується в імпульсах життєвих інтенцій конкретних історичних особистостей, котрі переживають всеохопне відчуття відкритості, любові та космічної співпричетності і передають власний критичний досвід іншим людям [2].

Відкрите суспільство в А. Бергсона генетично є людинимірним, оскільки джерелом його відкритості і свободи слугує відкритість і свобода особистісно-буттєвого досвіду. Не менш важливим є те, що й сама культура відкритого суспільства повинна містити в собі стабільно відтворювані передумови й комунікативні канали для трансляції позитивного досвіду особистісної самоактуалізації. Постулювання пріоритетності людини, яке є лейтмотивом філософії А. Бергсона, знаходить місце й у наукових розвідках вітчизняних філософів. Зокрема, В. Шамрай і А. Швецова наголошують на такому:

– по-перше, громадянське суспільство може бути визначене як специфічний тип організації соціального життя, що виходить із детермінуючої ролі людської особистості в усіх суспільних процесах; суверенна особистість становить вихідний пункт і вирішальний чинник існування громадянського суспільства;

– по-друге, ключовою характеристикою «онтологічної автономії й суверенності особистості» є наявність у неї широкого спектру невід'ємних прав, котрі за самою своєю природою не надаються людині волею держави або суспільства, але самі слугують базовою засадою, на якій ґрунтується й держава, і суспільство;

– по-третє, сенсом і сутністю держави в межах ідеї громадянського суспільства є гарантія недоторканності прав особистості та їх реалізація в межах, у яких узагалі має право діяти будь-яка влада. Тим самим держава визнає превалентність права, а суспільство набуває переваги над державою, яка має турбуватись виключно законністю всього, що відбувається в суспільстві. Пріоритет суспільства над державою в різних аспектах є експлікацією того, що людина надана собі та власній волі, яку вона може імпліцитно реалізувати в межах загальних формальних угод, реальним утіленням яких є законодавство [3].

Виходячи із вищевикладеного, зауважимо, є підстави стверджувати, що в системі громадянського суспільства суверенність особистості відіграє надзвичайно важливу роль і забезпечує засади цього суспільного ладу. Саме тому, підкреслюють В. Шамрай і А. Швецова, звернення до ситуації людини в контексті аналізу відкритого громадянського суспільства або окремих аспектів його форму-

вання й становлення має вирішальне значення в умовах першої чверті ХХІ ст. [3].

В Україні становлення громадянського суспільства проходить в особливих соціально-політичних та економічних умовах. По-перше, воно формується, коли проблема розбудови громадянського суспільства в його традиційному розумінні вже не є актуальною для розвинених держав світу. Цей факт лише підкреслює необхідність виходу за межі наявного досвіду щодо становлення соціальної державності, це передбачає вдосконалення механізму раціонального, продуктивного поєднання наявного досвіду з особливостями розвитку країн, які знаходяться в процесі демократичного транзиту. Тому ці країни в сучасних умовах виходять на інший рівень трансформації соціальної системи, пов'язаної зі становленням соціальної державності, що передбачає розширення прерогатив держави щодо активного впливу на суспільні відносини, проведення нею активної, цілеспрямованої соціальної політики.

По-друге, становлення громадянського суспільства в Україні проходить за умов створення національної державності, формування власних державних інституцій, що так або інакше має на меті зміцнення державницьких засад в організації суспільного життя.

По-третє, формаційні зміни соціальних пріоритетів передбачають певний перехідний період протидорства різноспрямованих тенденцій суспільного розвитку, одна із яких ґрунтується на вкоріненні упродовж певного історичного періоду стереотипів соціально-політичного облаштування, а інша зорієнтована на визначення гуманітарних цінностей, наближення до загальноприйнятних стандартів правової демократичної державності, які, однак, практично не адаптовані до українських реалій [6].

Оцінюючи громадянське суспільство з позиції його соціальності, потрібно враховувати, що громадянське суспільство – сучасний тип демократичного суспільства, яке формується й розвивається в руслі стабільної та ефективної економіки й демократичної політичної системи. Тобто, активне громадянське суспільство функціонує в умовах позитивного впливу на нього економічної та політичної сфер, що забезпечує послідовну ефективну соціальну політику в інтересах найширших верств населення.

Передумови для подальшого розвитку й формування громадянського суспільства в Україні є. Однак відсутній досить чіткий механізм функціонування суспільно-політичних організацій, що виражають інтереси різних груп суспільства, їх взаємодію, а також максимально незаангажованого посередника між органами влади та населенням.

Варто визнати очевидним і те, що в сучасному українському суспільстві недостатньо високий рівень урахування й координації інтересів різних груп населення, незначна підтримка різними соціальними категоріями прийнятих на державному рівні рішень, непослідовне проведення в життя політики громадянського єднання – усе це має бути у сфері постійної уваги органів державного управління. Надзвичайно актуальними в сучасній Україні є ідеї духовного відродження, національної гордості, державного патріотизму.

Отже, на підставі вищевикладеного можна стверджувати, що громадянське суспільство є складно структурованою плюралістичною системою. Як і будь-який соціальний організм, воно має певний набір системних якостей, але для громадянського суспільства особливого значення набувають їхня повнота, стійкість і відтворюваність. Наявність різноманітних форм громадських об'єднань – партій, спілок, асоціацій тощо – надає можливість реалізувати найрізноманітніші потреби й інтереси громадян із урахуванням їхніх індивідуальних інтенцій, схильностей, інтересів, амбіцій. Плюралізм як властивість, що характеризує структуру й функції суспільної системи,

виявляється в усіх її сферах: економічній, соціальній, політичній, духовній тощо. Тільки науково обґрунтоване системне вирішення політичних, економічних, соціальних, культурних проблем на основі глибокого аналізу й уважного вивчення постійно мінливих обставин життя дадуть змогу перетворити можливість побудови громадянського суспільства в Україні в утілену реальність.

Література

1. Аршинов В.И. Гражданское общество в контексте синергетического подхода // В.И. Аршинов, Н.Г. Савичева // *Общественные науки и современность*. – 1999. – № 3. – С. 131–138.
2. Бергсон А. Два источника морали и религии / А. Бергсон ; пер. с фр., авт. примеч., авт. послесл. А.Б. Гофман. – М. : Канон, 1994. – 384 с.
3. Гражданское общество в эпоху тотальной глобализации / научн. ред. проф. И.И. Кальной, доц. А.В. Горбань. – Симферополь : ИТ «АРИАЛ», 2011. – 648 с.
4. Костючков С.К. Місце самоврядування як фактор становлення громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Политические институты и процессы» / С.К. Костючков. – Симферополь, 2011. – 16 с.
5. Маркс К. К еврейскому вопросу / К. Маркс // Маркс К. Сочинения : в 50 т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Государственное издание политической литературы, 1955–1981. – Т. 1. – 1955. – 698 с.
6. Петришин О.В. Громадянське суспільство і держава у формуванні сучасної правової політики / О.В. Петришин // *Конфлікти в суспільствах, що трансформуються : збірник наукових статей (за матеріалами XI Харківських політолог. читань)*. – Х. : Право, 2001. – С. 63–65.
7. Поппер К.Р. Открытое общество и его враги : в 2 т. / К.Р. Поппер ; пер. с англ. под ред. В.Н. Садовского. – М. : Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 1992. – Т. 1 : Чары Платона. – 1992. – 448 с.
8. Пухкал О. Перспективи та напрями розвитку громадянського суспільства в Україні / О. Пухкал // *Вісник НАДУ*. – 2007. – № 2. – С. 217–224.
9. Розова Т. Культурно-антропологічна укоріненість ідеї громадянського суспільства у буття українського соціуму / Т. Розова // *Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування : збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (12 грудня 2012 р., м. Київ)*. – К. : НІСД, 2013. – С. 45–52.
10. Тюффе О. Индивид та почуття солідарності / О. Тюффе // *Політична думка*. – 1997. – № 4. – С. 3–19.
11. Щедрова Г.П. Громадянське суспільство і демократична правова держава: проблеми взаємовпливу / Г.П. Щедрова. – К. : Інститут системних досліджень освіти, 1994. – 51 с.
12. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. кол. Ю.С. Шемшученко. – К. : Українська енциклопедія, 1998. – Т. 1. – 1998. – 672 с.
13. Batley R. Local Government in Europe. Trends and Developments / R. Batley, G. Stoker. – Hampshire and London : Macmillan, 1991. – P. 6.

Анотація

Костючков С. К. Громадянське суспільство як складно структурована плюралістична система: філософська інтерпретація. – Стаття.

У статті розглядаються проблеми становлення й розвитку громадянського суспільства як складно структурованої системи взаємодії в межах права вільних і рівноправних громадян держави. Увага зосереджується на дефініціях громадянського суспільства, відзначається при цьому, що в науковому дискурсі немає однозначності в його визначенні. Наголошується, що із філософських позицій дослідження громадянського суспільства доречно починати з поняття відкритого суспільства, яке є одним із базових понять у соціальній філософії та щодо низки позицій перетинається із поняттям «громадянське суспільство». Зроблено висновок, відповідно до якого громадянське суспільство, як і будь-який соціальний організм, має певний набір системних якостей, але для громадянського суспільства особливого значення набувають їхня повнота, стійкість і відтворюваність.

Ключові слова: громадянське суспільство, держава, система, відкрите суспільство, демократія, соціальні пріоритети.

Анотація

Костючков С. К. Гражданское общество как сложно структурированная плюралистическая система: философская интерпретация. – Статья.

В статье рассматриваются проблемы становления и развития гражданского общества как сложно структурированной системы взаимодействия в рамках права свободных и равноправных граждан государства. Внимание сосредоточивается на дефинициях гражданского общества, отмечается при этом, что в научном дискурсе нет однозначности в его определении. Акцентируется, что с философских позиций исследование гражданского общества уместно начинать с понятия открытого общества, которое предстает одним из базовых понятий в социальной философии и по ряду позиций пересекается с понятием «гражданское общество». Сделан вывод, согласно которому гражданское общество, как и любой социальный организм, имеет определенный набор системных качеств, но для гражданского общества особое значение приобретают их полнота, устойчивость и воспроизводимость.

Ключевые слова: гражданское общество, государство, система, открытое общество, демократия, социальные приоритеты.

Summary

Kostyuchkov S. K. Civil society as pluralistic system skladnostrukturovana: philosophical interpretation. – Article.

The article considers the problems of formation and development of civil society as a complex structured system of cooperation within the rights of free and equal citizens. By focusing on definitions of civil society, while noting that scientific discourse is no unambiguous in its definition. It is noted that the study of the philosophical position of civil society appropriate to start with the concept of open society, which raises one of the basic concepts in social philosophy, and in a number of positions overlap with the concept of “civil society”. The conclusion, according to which civil society, as well as any social organism has a set of system properties, but civil society particularly important their completeness, stability and reproducibility.

Key words: civil society, state, system, open society, democracy, social priorities.